

FARFARSTÄPPAN 2, STUREBY
ANTIKNVARISKT UTLÅTANDE - ÅTERBRUK AV TEGEL
2024-06-10

EKLUND HERITAGE AB.

INLEDNING

Fastighetsuppgifter
Fastighetsbeteckning:
Farfarstäppan 2
Adress:
Bäckaskiftsvägen 1, Stockholm

Projektuppgifter
Utlåtandet skrivet av
Mattias Eklund
Byggnadsantikvarie, cert. sakkunnig kulturvärden
(KUL2)
Beställare: DK Bygg & Mark AB

Bakgrund
För fastigheten Farfarstäppan 2 pågår ett planarbete där den befintliga före detta butiksbyggnaden föreslås att ersättas med cirka 25 lägenheter i flerbostadshus med lokaler för centrumverksamheter i bottenvåningen samt garage under mark. Planen ska beakta flöden kring intilliggande Sturebyskolan och bidra till stärka det lokala centrum som finns på platsen i dag.

I samrådet framkom följande synpunkt:
”Beskrivning av teknisk översyn för bef. Byggnad, återbruk
Nämnden anser att planhandlingarna bör kompletteras med en beskrivning av den tekniska översyn som gjorts för befintlig bebyggelse och vilka motiv som legat till grund för förslaget att med planen

pröva ny bebyggelse och riva befintlig. Vidare bör det utredas hur klimatpåverkan kan hållas nere genom att material återbrukas direkt på platsen, hur en materialåtervinning kan eftersträvas i stort, och hur utsläpp från rivnings- och byggnadstransporter kan begränsas.”

För att svara på synpunkten föreslås det göras en komplettering till den kulturmiljöanalys som gjordes 2022-06-29 inför samråd. Kulturmiljöanalysen gjordes av undertecknad under tidigare anställning hos Nyréns arkitektkontor.

Syfte
Syftet med detta utlåtande är att beskriva och redogöra för möjligheten och processen att återbruka befintligt tegel, som är det huvudsakliga materialet i den befintliga byggnaden. Dokumentet fungerar som ett tillägg till kulturmiljöutredningen.

Metod
Arkivhandlingar med fokus på byggnadens tegelmurar har letats fram i bygglovsarkivet för att bedöma om byggnaden är konstruerad med fullstensmurar eller skalmurar, samt information om vilken typ av tegel som använts.
Undersökningen av möjligheten att återbruka teglet har genomförts på plats tillsammans med Jimmie Hellström, expert på återbruk av tegel hos Brukspecialisten AB.

BEFINTLIGT TEGEL

Befintligt tegel

Den före detta butiken uppfördes som en avslutande del i bostadsbebyggelsen på fastigheten Farfarstap-pan 1. Butiksbyggnaden slutbesiktigades 1955.

Byggnaden uppfördes med en källarvåning i betong och gatuplanet i fullstensmurar.

I dokumentet ”tekniska uppgifter ang. byggnadsarbetet”, en bilaga till bygglovshandlingarna daterad 13 okt 1951 anges att byggnadsarbetet utförts av Byggnads AB Contractor och att murningen skedde mellan 30/8 till 11/9 1951. Ytermurar anges vara uppförda i 1 sten 1,6 tegel + 10 cm träullsplattor. (1,6 avser viktbeteckningen, i detta fall 1,41 - 1.60 volymvikt kg/dm³. Denna vikt var vanligt på murstenar från 1930-talet till 1960-tal). Inre bärpelare anges vara uppförda i tegel.

Tegelmurarna består huvudsakligen av ett tidstypiskt strängpressat och sandat 3-tums håltegel (250 x 120 x 75 mm), sannolikt tillverkat vid Mälardalens tegelbruk. Vid demontering går denna uppgift att undersöka då tegel tillverkade vid Mälardalens tegelbruk vid denna tid var märkta MT.

Tegeltypen utgjorde tillsammans med den mindre varianten 250x 120 x 65 mm 97% av den svenska produktionen år 1955.¹

Fasaderna är murade i munkförband vilket innebär 20% kopp. Över dörrar och fönster finns skift med massivstenar.

Tegelparti på södra fasaden. Teglet skiftar i kulör och har en sandad yta, vilket innebär att det gavs en struktur vid tillverkningen genom att man sandade de strängpressade stenarna innan bränning.

Stenarnas hål synliga där fönsterbleck i koppar stulits.

Massivsten ovanför dörröppning.

Innanför ett ventilationsgaller är träullsskivan synlig (markerad med röd pil).

1 Tidskriften Tegel, 1955, s. 68

TEGLETS SKICK OCH MÖJLIGHET ATT ÅTERBRUKA

Teglets skick

Vid den okulära besiktningen bedömdes merparten av det synliga teglet vara i gott skick utan frostsprängningar. Ett mindre parti i anslutning till ett dörrparti på baksidan insatt kring 1989 uppvisade skador. Sannolikt har det inte berott på teglets kvalitet utan på problem som uppstått efter att den senare tillkomna dörren satts in.

Bruksspecialisten räknar vanligtvis med att ungefär 75% av teglet på ett objekt går att återvinna om teglet är i gott skick vilket det förefaller vara i den tidigare butiksbyggnaden. Då fasaderna är mura-de i munkförband så innebär det 20% kopp innan rivning. Detta ger förmodligen 35-40% kopp efter rivning.

Oskadat tegel på den östra fasaden.

Skadat tegel i anslutning till en sekundärt insatt dörr.

ÅTERBRUK AV TEGEL - METOD

Metod för återbruk

Följande information är huvudsakligen hämtad från entreprenören Bruksspecialisten som tillhandahåller återbrukstjänsten.

Återbrukat fasadtegel ger ca 96% lägre koldioxidutsläpp jämfört med nytillverkat fasadtegel och en miljöbelastning med 2,5 kg CO₂/ton. Utöver detta innebär återbruket minskade utsläpp vid fraktskedet ut på arbetsplatsen tack vare att mer produkter kan packas per pall.

En sten som ska återbrukas testas först av återbruksföretaget. Testresultatet sammanställs i en provningsrapport vars innehåll kan vara värdefullt som vägledning hur upphandling och rivning bör utföras.

Rivningen ska ske på ett så skonsamt sätt som möjligt för att främja graden av återbruk. För byggnader upp till ca. 10 meter, och där Bruksspecialisten inte gett särskilda anvisningar i sin testrapport kan fasaden rivas enligt följande: tegel förflyttas primärt direkt från fasaden via skopa/gripklo eller liknande ned i avsedd container. Med fördel rivs fasaden genom med hjälp av två maskiner, en som river fasadteglet och en som tar emot teglet i en större planskopa. Teglet skickas därefter till återbruksproduktionsanläggningen i Falkenberg där det rengörs från bruksrester. Innan och under rensning kontrolleras och CE-godkänns produkten. Därefter mixas olika rivningsbatcher som har liknande egenskaper för att få rätt estetiskt uttryck. Normalfallet är därför inte att den sten man skickar in är den sten man sedan köper. Det är dock fullt möjligt att få tillbaka samma tegel som man skickat in.

Pantsystem

Bruksspecialisten tillhandahåller även ett pantsystem. Pantsystemet baserar sig på antalet tegelsten från rivningsobjektet som klarar att bli rensad godkänd helstens-(löpsten) eller halvstens- (koppsten) fasadtegel klass F2. Panthersättningen utbetalas efter att rensningen är utförd och kvalitetskontroller utförda och fasadteglet fått sina garantier. Panthersättning kan i vissa fall även ges på tegelsten som inte uppfyller kraven som fasadtegel i klass F2 exempelvis klass F1 och F0.

BILAGOR

1. Tekniska uppgifter ang. byggnadsarbetet.
Bilaga till bygglovshandling 1951 dnr 199Brd/51

TILL BYGGNADSHÄLSA

Tekniska uppgifter ang. byggnadsarbetet.*

00120

13 OKT 1951

i kv. Farfarstället, hus D

D. Nr. 144 And

Adress: Bastuhagevägen

Byggnadens art: Butiksbyggnad

1951

Byggnadsföretagare: AB Familjebostäder

Arkitekt: HSB

Byggnadskonstruktör: HSB

Värme- o. vent.konstruktör: HSB

Grundlägg. utf. av: Byggnads AB Contractor

Arb.-led.: Ingenjör H.J. Persson

Ansvar. f. grund: Ingenjör H.J. Persson

Byggnadsarb. utf. av: Byggnads AB Contractor

Arb.-led.: Ingenjör H.J. Persson

Ansvar. byggm.: Ingenjör Sven Jansson

Byggnadskontrollant: Ingenjör Folke Gustavsson

Kontrollklass: II

1. Markförhållanden: (Jordlagens beskaff. o. ungef. måttlighet etc.)

Jord 0,2 - 1,0 m, därefter berg

2. Grundläggningssätt: (Bettongp. el. murar på berg, plinno etc. betongp. utredda plattor etc.)

Betongmurar på berg

3. Åtgärder i gränslinjerna: (Järnsphalln, i. el. undergr. av granngrund, blym. av gemens. grundmur, perm. uppställn. av grannbyggn. etc.)

4. Ytttermurar: (Material, dimens., värmeis. etc.)

1-sten 1,6 tegel + 10 cm träullsplattor

5. Inre bärgelare: (Material etc.)

Tegelväggar

6. Brandmurar: (Material, dimens., ev. värmeis. etc.)

7. Vindodens ytterväggar: (Do do)

8. Barspråksväggar: (Do do)

9. Golv i källarlokal, butik etc. (Betr. o. dräneringslager, betögn.)

Dräneringslager av 10 cm grus + 8 cm stålslipad betonggolv

10. Bjälklag över källaren: (Betrkonstr., värme- o. ljudisol., övergolv.)

Bärande betongplatta + 10 cm lättbetong + 5 cm tretong + plastmattor eller sintrade golvplattor

11. Bjälklag över bottenbän: (Betrkonstr., ljudisol., övergolv.)

Bärande trätakstolar + 2 st 30 mm mineralullsplattor + 1" spräckpanel + rörning och puts

12. Övriga mellanbjälklag: (Do do)

Se bjälklag över bottenbänningen

13. Översta bjälklaget: (Betrkonstr., värme- o. ljudisol., övergolv.)

= bjälklag över bottenbänningen

*) Hylles av den ansvarige byggherren och ingives samtidigt med anmälan om stombesiktning.

B. N. E. 141. 2008. 1. 46.

1204

14. Badrumsbjälklag: (Betrkonstr., ljud- o. värmeis., betögn.)

15. Allanbjälklag: (Betrkonstr., värme-, ljud- o. värmeis., betögn.)

16. Trappkonstr.: (Betrkonstr., betögn.)

Bärande betongkupa med stålslipade stegavsatser

17. Skiljeväggar mellan lägenheter: (Material, dimens., ljudisol.)

18. Skiljeväggar, övriga: (Material, dimens.)

Mellanväggsplattor 7 cm

19. Vent.-system: (Själveirkulation, mek. vent. med uttag. el. inblås. etc.)

Mekanisk ventilation

20. Material o. dimens. för pipor till evak.-kanaler: eternit

Samlingsstrummar i vint.plåt

imrör: -

rörör: -

pannskorsten: -

21. Dränerings: (Täckdiken med lerör, dränering med pumpsystem etc.)

Täckdiken med tegelrör

22. Åtgärder för uttorkning: (Uttorkn. med gult, varmluft, centralvärme etc.)

23. Åtgärder mot ohyra: (Tåln. av rörgenomfrysingar o. slitar etc.)

24. Arbetstider, besiktningar m. m.

Schaktning: 8/6 - 6/7 1951

Gjutning av grunden: 20/8 - 25/8

Murning: 30/8 - 11/9 1951

Stombesiktning*):

Infyllning*):

Slutbesiktning*):

Devis om slutbesiktning*):

25. Övriga uppgifter och anmärkningar:

Granskad den 15/12 1951

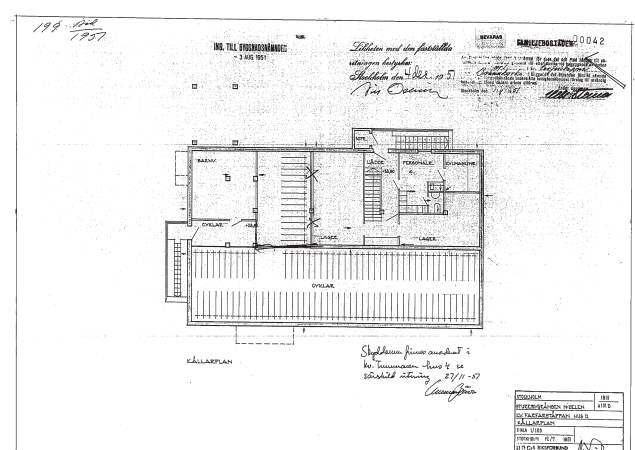
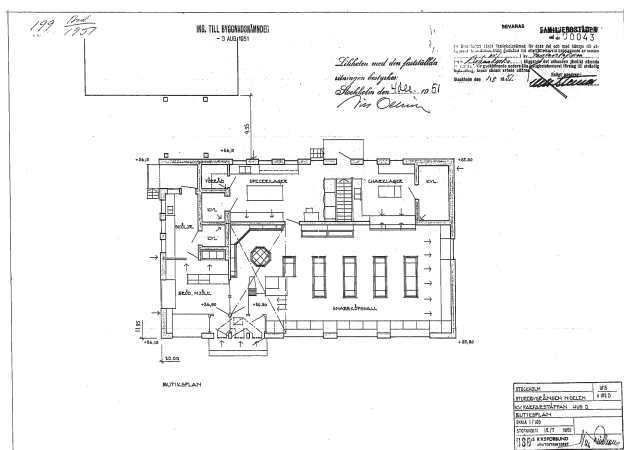
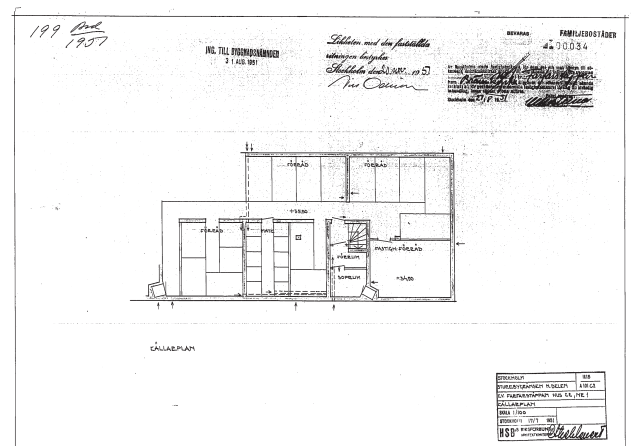
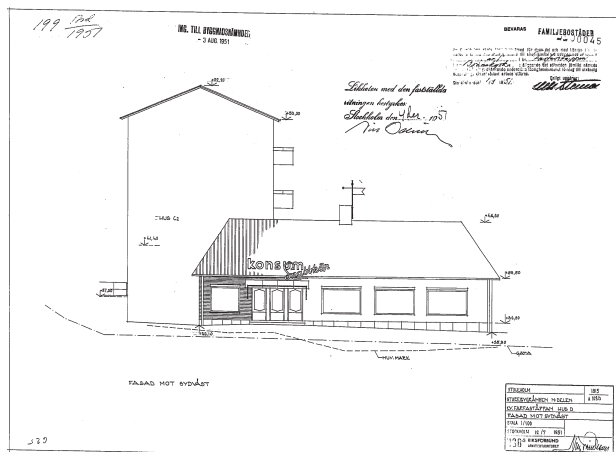
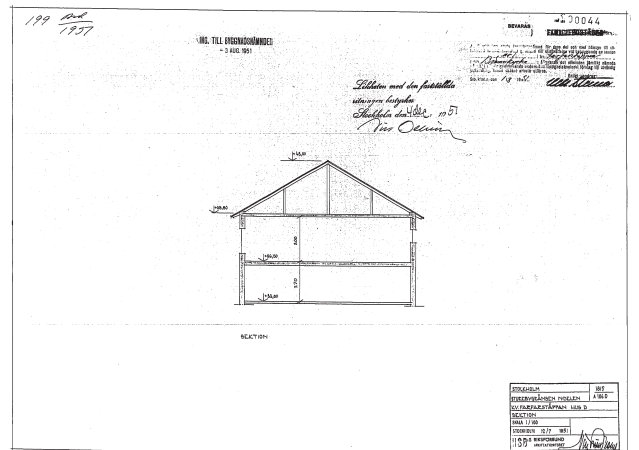
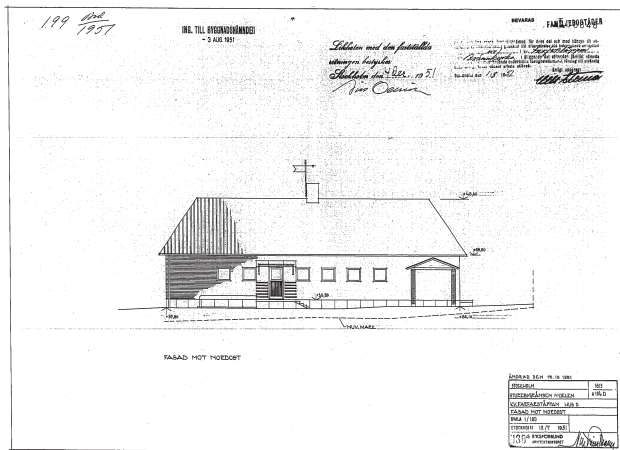
Stockholm den 11/10 1951

Byggnadsinspektör: Bengt Jansson

Ansvarig byggherre: Bengt Jansson

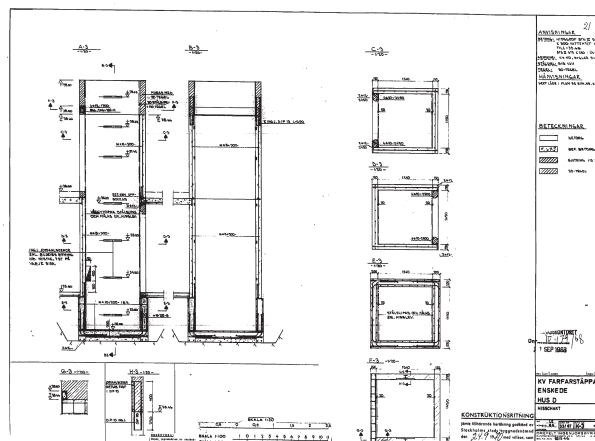
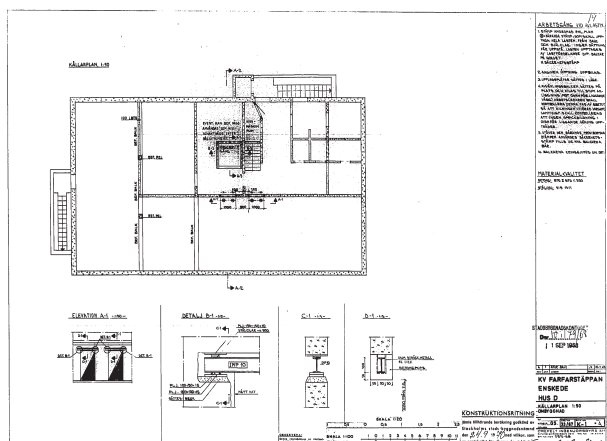
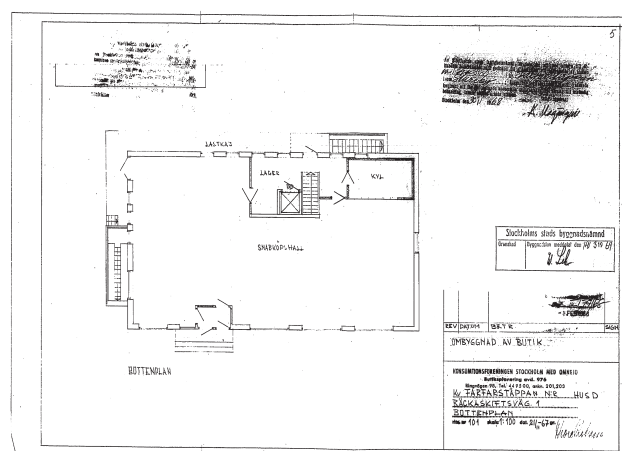
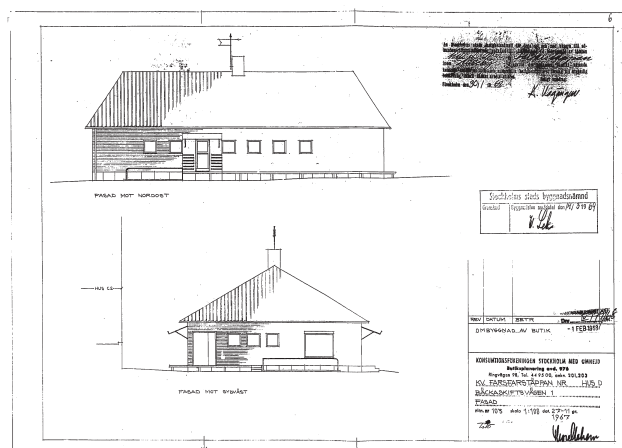
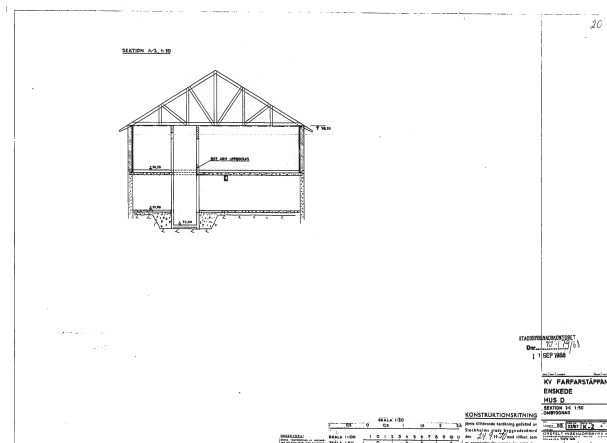
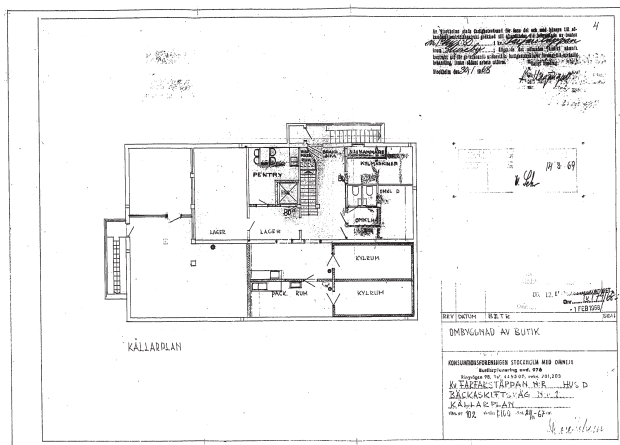
*) Hylles av vederbörande tjänsteman på byggnadsnämnden.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-06-10, Dnr 2021-08631

[illegible]

2. Ritningar bygglovshandling 1968

Ombyggnad dnr IV:179/68

1989-08-09

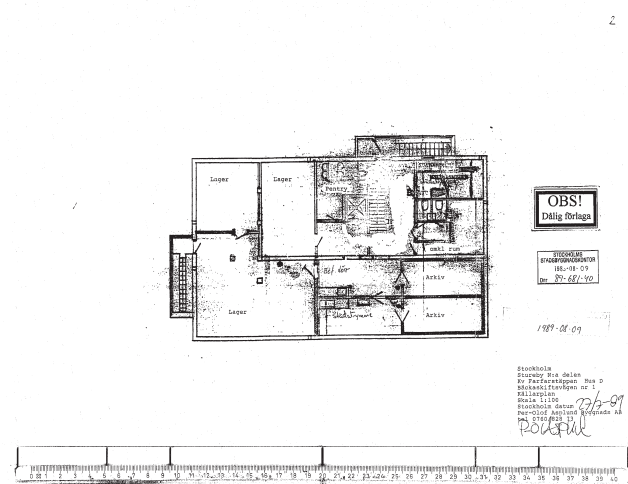
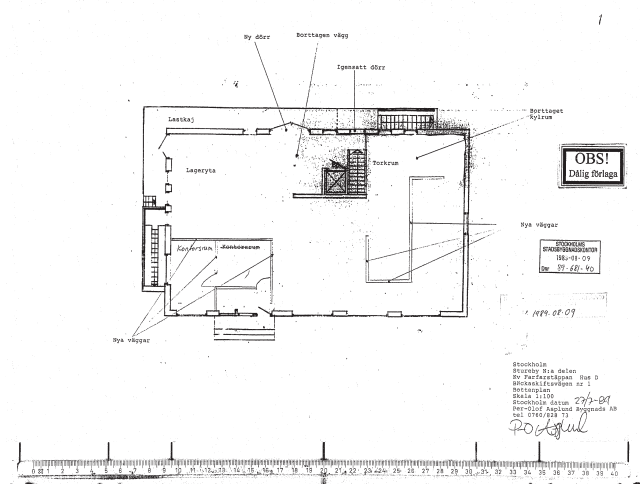
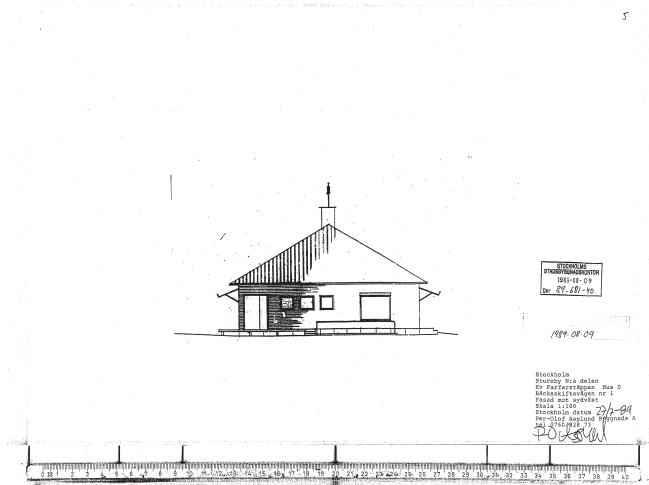
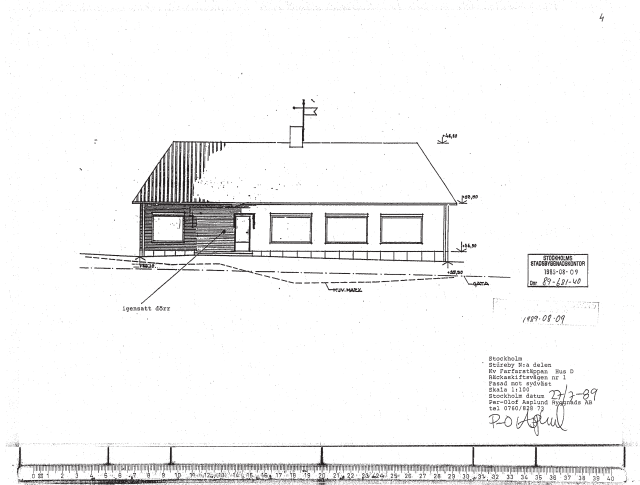
Stockholm
Stockholmsregionen
1989-08-09
Dr. P. 68-49

1989-08-09

Stockholm
Ropsten 11a del 1
Ry Parlagstegen, Box D
Riksstämman, 11
Fasad mot nordost
Skala 1:100
Stockholm
Per-Olof Augustin
Kgl. Tryckeriet 72

77-90

Ropsten

EKLUND HERITAGE AB
2024